

УДК 811.111'373.43:616-036.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-23>

Ольга ГВОЗДЯК,

orcid.org/0000-0002-5760-576X

*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології*

*Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна) hvozduak@ukr.net*

Ірина КАБАЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-3906-7125

доцент кафедри перекладу

*Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
(Дніпро, Україна) kabachenko_I@i.ua*

Алла КОЗАК,

orcid.org/0000-0002-7636-6792

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та перекладу

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) Kozak.Alla@vpu.edu.ua*

ФУНКЦІЇ АРТИКЛЯ У ТЕКСТАХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ НОВИН

Стаття присвячена реалізації функції артикля у текстах німецькомовних новин. Відомо, що основним напрямом сучасної лінгвістики є лінгвістика тексту, пов'язана з описом категоріальних характеристик тексту та способів його мовної організації. У статті вказується, що функціонування артикля не могло отримати достатнього пояснення в рамках існуючих теорій, оскільки вони розглядають артикль тільки в межах структури речення.

Мета статті полягає у виявленні функціонування артиклів у німецькомовних новинних повідомленнях з урахуванням їх вживання у структурних блоках текстів.

Дослідження артикля в текстах новинних повідомлень призводить до відмови від його традиційного розгляду лише у зв'язку з іменником і переконує у необхідності вийти за межі слова стосовно функції артикля. Такий підхід пов'язаний з тим, що у традиційних нормативних і теоретичних граматиках опис артиклів фактично зводиться до переліку випадків і правил їх вживання, що викликає нагромадження незліченних правил і ускладнює правильне розуміння призначення ролі артиклів.

У статті розглянуто функціонування німецького артикля на рівні тексту, а саме: тексту новин з урахуванням його структури. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що артикль є мовною одиницею, яка відповідає за зв'язність тексту. Доведено, що артиклі, беручи участь у створенні зв'язаного тексту, реалізують свої функції: неозначений артикль найчастіше використовується у проспективній функції; своєю чергою, означений артикль характеризує ретроспективну спрямованість елементів тексту.

У статті доведено, що проспективна і ретроспективна функції німецького артикля пов'язані з тим, у якому структурному блоці новинного повідомлення використовується артикль.

Ключові слова: *неозначений артикль, німецька мова, означений артикль, проспективна функція, ретроспективна функція.*

Olha HVOZDYAK,

orcid.org/0000-0002-5760-576X

*Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of German Philology
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) hvozdyak@ukr.net*

Iryna KABACHENKO,

orcid.org/0000-0003-3906-7125

*Associate Professor at the Department of Translation
Dnipro University of Technology
(Dnipro, Ukraine) kabachenko_I@i.ua*

Alla KOZAK,

orcid.org/0000-0002-7636-6792

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Foreign Languages and Translation Department
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) Kozak.Alla@vnu.edu.ua*

FUNCTIONS OF THE ARTICLE IN GERMAN-LANGUAGE NEWS TEXTS

The article is devoted to the implementation of the functions of the article in the texts of German-language news. It is known that the main direction of modern linguistics is text linguistics, which is associated with the description of the categorical characteristics of the text and the ways of its linguistic organization. The article points out that the functioning of the article could not be sufficiently explained within the framework of existing theories, since they consider the article only within the sentence structure.

This article explores the functioning of the German article at the text level, namely the news text, taking into account its structure. The analysis of the factual material shows that the article is a linguistic unit that links the text. It is proved that the articles, taking part in the creation of a related text, realize their text-forming functions. Thus, the indefinite article is most often used in its prospective function and is a linguistic tool that provides a link in the text. While the definite article characterizes the retrospective orientation of the elements of the text.

The purpose of the article is to describe the patterns of functioning of the article at the level of German-language news texts; in particular, consideration of its text-forming functions.

The study of the article in German news texts leads to the rejection of its traditional consideration only in connection with the noun and convinces of the need to go beyond the word when studying the functions of the article. This is due to the fact that in traditional normative and theoretical grammars, the description of articles is actually reduced to a list of cases and rules for their use, which causes a pile of countless rules and makes it difficult to correctly understand the purpose and role of articles.

The article proves that the prospective and retrospective functions of the German article are related to the structural block of the news message in which the article is used.

Key words: *indefinite article, German, definite article, prospective function, retrospective function.*

Постановка проблеми. Теоретична література розкриває широкий спектр проблем щодо опису артикля як одиниці німецької граматичної системи. У наукових колах цей іменник розглядається насамперед у зв'язку з категоріальною семантикою означеності/неозначеності. Артикль при іменниках вимагає лінгвістичного пояснення цього явища у німецькій граматичній системі. У германістиці такі спроби обговорюються з часів «Німецької граматики» Я. Грімма.

Аналізуючи функціональні та семантичні аспекти німецьких артиклів, лінгвісти зазвичай говорять про їхню багатofункціональність (Загородня, 2010; Witwicka-Iwanowska, 2012). Функції артиклів як частини форми іменника можна роз-

ділити на граматичні та семантичні (Воеckmann, 2003; Hoffmann, 2012). Перші включають функції вказівки на граматичну категорію роду, числа та відмінка іменника. Останні мають генералізуючу та індивідуалізуючу функції (Щербак, 2014; Barton, 2016; Dürscheid, 2003).

Функції артиклів складно виявити на рівні автономного синтаксису, тому що ізольовані речення, речення поза контекстом, мають слабкий комунікативний потенціал і не можуть розкрити всю семантичну та комунікативну інформацію, яку вони містять. У цьому контексті лінгвістика тексту надає більш чітку теоретичну базу для вирішення проблеми артиклів та їх функцій, які мають бути підкріплені сусідніми реченнями, і лише у

зв'язних реченнях реципієнт може зрозуміти ці функції правильно. Тому для більш повного пояснення функцій артикля необхідно вийти за межі окремих речень.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення артикля є однією з найактуальніших і найскладніших проблем лінгвістики, що привертає увагу багатьох дослідників, але функції артиклів не отримали однозначного тлумачення у наукових колах.

Сутність артикля та його функції розглядалися на прикладі різних мов. Так, Л. Загородня (2010) досліджувала анафоричну функцію англійського означеного артикля, О. Щербак (2014) вивчала функціонування німецького артикля в медійному дискурсі, М. Вітвіка-Івановска (2012) присвятила свої розвідки німецьким артиклям у порівнянні з теорією означеності/неозначеності у польській мові. Існує низка робіт німецьких авторів з методики викладання мови, у яких розглядаються різноманітні підходи до навчання вживання артиклів (Barton, 2016; Bisle-Müller, 1991; Dietz, 2003).

Незважаючи на значну кількість досліджень, питання про зміст артикля не отримало досі в лінгвістичній літературі однозначного тлумачення через багатоаспектний і суперечливий характер досліджуваного мовного явища. Серед різноманітних підходів до вирішення цієї складної проблеми безсумнівний інтерес викликає спроба розкрити сутність артикля з позиції його функцій в окремо взятому типі текстів.

Мета статті полягає у виявленні функціонування артиклів у німецькомовних новинах з урахуванням їх вживання у структурних блоках текстів.

Виклад основного матеріалу. Комунікативне значення артикля може бути розкрито лише у тексті, оскільки артикль бере участь у зв'язній текстопобудові і сприйнятті тексту реципієнтом, розкриваючи всі функції у синтаксичній структурі висловлювання. Іншими словами, артикль є аналізатором як граматичної категорії означеності/неозначеності, так й текстових категорій, як-от категорія комунікативного членування речення.

Завдання лінгвістів полягає у виявленні механізмів створення, сприйняття та інтерпретації тексту. У межах цього механізму виявляється одна з текстових функцій мови – функція створення зв'язності тексту. Знаки мови, реалізовані у висловлюванні і пов'язані з текстом, підлягають певній сигніфікації у комунікативних ситуаціях. Інтерпретація кожного висловлювання відбувається у контексті, який разом з текстом утворюють єдність та доповнюють один одного.

У текстах категорії та одиниці тексту ідентифікуються як засоби організації та членування,

тобто як засоби текстопобудови, що беруть участь у створенні зв'язних текстів. До таких одиниць належить і артикль. Лінгвісти, розглядаючи функції артикля, відмінні від його функцій в межах одного речення, зазвичай ґрунтуються на двох контактних реченнях, виокремлених з мікротексту. Однак, більшість функцій артикля виявляються у зв'язному тексті. Тому дуже важливо вивчити весь текст, тобто весь макроконтекст. Так, виконуючи в макроконтексті функцію показника категорії означеності/неозначеності іменників, розташованих у різних відрізках тексту, артикль одночасно служить засобом зчеплення цих відрізків. Аналогічним може бути призначення артикля і під час виконання ним комунікативної функції, будучи засобом оформлення теми та реми, розташованих у різних відрізках тексту.

Релевантним для нас є дослідження функцій артиклів у німецькомовних новинних повідомленнях, адже мова медіа – це мова, що розрахована на пересічного реципієнта, а тому є актуальною і, відповідно, найкращим матеріалом для дослідження, у якому актуалізується сучасна німецька мова. З метою більш чіткого розуміння функцій артиклів у текстах німецьких новин, необхідно розглянути структуру останніх. У нашому дослідженні ми спираємося на схему текстопобудови новини, виокремлену ван Дейком (Dijk, 1985: 25).

Відповідно до цієї схеми, тексти новин мають незмінний набір і порядок розташування компонентів: заголовки, інтродуктивний блок, головний блок події, прикінцевий блок/абзац та в деяких текстах новинних повідомлень – фоновий блок.

Заголовок та інтродуктивний блок виконують функцію резюме тексту, головний блок переважає при описі подій, репрезентованих у заголовку та інтродуктивному блоці. Прикінцевий блок/абзац узагальнює зміст попередніх блоків (Dijk, 1985: 34-35).

Розглянемо, як вживання артиклів у різних структурних блоках новинних повідомлень впливає на їх функції на прикладі статті під назвою «*Soldat bei Streit erschossen*» від 06 січня 2023 року (tagesschau.de). У заголовку новинного повідомлення один з учасників події та власне подія вживаються без артиклів, що є специфікою заголовків новинних текстів, яким притаманна лаконічність.

Однак, в інтродуктивному блоці (1) статті учасники та складники події детермінуються неозначеними артиклями:

(1) *Bei einem Streit in einer österreichischen Kaserne ist ein Soldat von einem Vorgesetzten*

erschossen worden. <...> Zuvor soll der Soldat einen Kameraden bedroht haben.

Як демонструє приклад, у другому реченні інтродуктивного блоку (1) іменник *der Soldat* вживається з означеним артиклем. При описі подальшого розгортання подій – у головному (2) та прикінцевому (3) блоках повідомлення – учасники та складники події детермінуються означеними артиклями.

З огляду на це, можна стверджувати, що неозначений артикль виконує у тексті новинного повідомлення проспективну функцію, а означений – ретроспективну. Так, загальний іменник *Soldat*, що позначає жертву, вербалізується лише цим іменником протягом повідомлення з означеним артиклем. Джерело конфлікту, вербалізоване у заголовку іменником *Streit*, повторюється в інтродуктивному блоці (1) з неозначеним артиклем, а у подальшому тексті – з означеним.

При розгортанні інформації іменник *Streit* замінюється синонімічними іменниками *Auseinandersetzung*, *Vorfall* та *Gerangel*, які при першому згадуванні вживаються з означеним артиклем, адже позначають те саме явище, що й іменник *Streit*.

Вживання означеного артикля у цьому разі можна пояснити необхідністю створити безперервність у тексті новинного повідомлення. Окрім того, означений артикль вказує на зв'язок зі змістом попередніх блоків тексту новини. Означений артикль служить для зчеплення абзаців і блоків тексту новини, характеризує іменник *Streit* як тематичний елемент тексту, що аналізується.

Місце події позначене іменником *Kaserne* з неозначеним артиклем в інтродуктивному блоці (1) та у першому реченні головного блоку (2). При подальшому згадуванні місце події уточнюється композитом *Flugfeldkaserne*, який вживається з означеним артиклем.

Інший учасник події, ідентифікований іменником *Unteroffizier*, вживається при першому згадуванні у головному блоці (2) з неозначеним артиклем, а при подальшому згадуванні у цьому

ж блоці та у прикінцевому блоці (3) – з означеним артиклем, тобто виконує ретроспективну функцію.

(2) In einer österreichischen Kaserne ist ein Soldat bei einer Auseinandersetzung mit einem Vorgesetzten erschossen worden. Der Vorfall ereignete sich an der Flugfeldkaserne, <...>

Bauer zufolge soll der Soldat zunächst einen Kameraden mit seinem Sturmgewehr bedroht haben. Als ein vorgesetzter Unteroffizier in den Streit eingriff, soll der Soldat ihn mit dem Gewehrlauf angegriffen <...>

Während des Gerangels sei dann mit der Pistole des Unteroffiziers dreimal geschossen und der mutmaßliche Angreifer getroffen worden.

(3) Der Unteroffizier, der nach dem Vorfall kurzzeitig festgenommen worden war, sei wieder frei. Was den Streit der Soldaten ausgelöst hat, ist noch nicht bekannt.

Отже, неозначений артикль, який виконує проспективну функцію, вживається в інтродуктивному блоці та у перших реченнях головного блоку події, а означений артикль, виконуючи ретроспективну функцію, актуалізується у головному блоці події та прикінцевому абзаці.

Аналіз тексту засвідчує, що означений артикль є одним з найважливіших засобів зв'язаності тексту, окрім того, він трапляється у тексті новини частіше, ніж неозначений артикль, виконуючи ретроспективну функцію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення системи німецького артикля в тексті новин дає можливість виявити функціональні характеристики артиклів, що забезпечують створення і зв'язаність тексту. Неозначений артикль найчастіше використовується у проспективній функції і є лінгвістичним засобом, що забезпечує прямий зв'язок у тексті. У той час, як означений артикль характеризує ретроспективну спрямованість елементів тексту та забезпечує його анафоричну співвіднесеність у тексті.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у дослідженні функцій артиклів у німецьких художніх текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загородня Л. Анафорична функція англійського означеного артикля як проблема перекладу українською мовою. *Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. пр.* Вип. 8 / МОН України, Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький : СКД, 2010. С. 144–154.
2. Щербак О. М. Детерміновані та недетерміновані номінативно-референційні одиниці у німецькомовних інтернет-новинах. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія Філологічні науки (мовознавство)*. 2014. Вип. 129. С. 233–238.
3. Barton D. Generische Nominalphrasen bei deutsch-französischer Zweisprachigkeit. Zur Verwendung des Definitartikels bei erwachsenen Herkunftssprechern. Dissertation, Universität Hamburg, 2016.

4. Bisle-Müller H.-J. Artikelwörter im Deutschen: Semantische und pragmatische Aspekte ihrer Verwendung. Tübingen: Niemeyer (Linguistische Arbeiten, 267), 1991.
5. Boeckmann K.-B. Angemessene Methodologie im DaF-Unterricht: Kulturgeprägte Lehr- und Lernformen in Japan. *Info DaF* 30, 5, 2003. Pp. 467-475.
6. Dietz G. Zur Unterscheidung von ›leichter‹ und ›schwerer‹ Regeln in der Zweitspracherwerbsforschung. *Deutsch als Fremdsprache* 3, 2003. Pp. 148–154.
7. Dijk T. A. van. Discourse and Communication : New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication / Teun A. van Dijk, Walter de Gruyter. Berlin, 1985. 367 p.
8. Dürscheid Ch. Syntaktische Tendenzen im heutigen Deutsch. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*, 31, 2003. Pp. 327–342.
9. Hoffmann L. Deutsche Grammatik: Grundlagen für Lehrerbildung, Schule, *Deutsch als Zweitsprache und Deutsch als Fremdsprache*. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2012.
10. Witwicka-Iwanowska M. Artikelgebrauch im Deutschen: Eine Analyse aus der Perspektive des Polnischen. Tübingen : Narr Francke, 2012.

REFERENCES

1. Zahorodnia L. Anaforychna funksiia anhliiskoho oznachenoho artyklya yak problema perekladu ukrainskoiu movoiu [The anaphoric function of the English specified article as a problem of translation into Ukrainian]. *Teoretychna i dydaktychna filohiia : zb. nauk. pr. Vyp. 8 / MON Ukrainy, Pereiaslav-Khmelnys. derzh. ped. un-t im. H. Skovorody. Pereiaslav-Khmelnyskiy : SKD, 2010. S. 144–154 [in Ukrainian].*
2. Shcherbak O. M. Determinovani ta nedeterminovani nominativno-referentsiini odynytsi u nimetskomovnykh internet-novynakh [Determinative and non-deterministic nominative-referential units in German-language Internet news]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriia Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. 2014. Vyp. 129. S. 233–238 [in Ukrainian].
3. Barton D. Generische Nominalphrasen bei deutsch-französischer Zweisprachigkeit. Zur Verwendung des Definitartikels bei erwachsenen Herkunftssprechern. Dissertation, Universität Hamburg, 2016 [in German].
4. Bisle-Müller H.-J. Artikelwörter im Deutschen: Semantische und pragmatische Aspekte ihrer Verwendung. Tübingen: Niemeyer (Linguistische Arbeiten, 267), 1991 [in German].
5. Boeckmann K.-B. Angemessene Methodologie im DaF-Unterricht: Kulturgeprägte Lehr- und Lernformen in Japan. *Info DaF* 30, 5, 2003. Pp. 467–475 [in German].
6. Dietz G. Zur Unterscheidung von ›leichter‹ und ›schwerer‹ Regeln in der Zweitspracherwerbsforschung. *Deutsch als Fremdsprache* 3, 2003. Pp. 148–154 [in German].
7. Dijk T. A. van. Discourse and Communication : New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication / Teun A. van Dijk, Walter de Gruyter. Berlin, 1985. 367 p. [in English].
8. Dürscheid Ch. Syntaktische Tendenzen im heutigen Deutsch. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*, 31, 2003. Pp. 327–342 [in German].
9. Hoffmann L. Deutsche Grammatik: Grundlagen für Lehrerbildung, Schule, *Deutsch als Zweitsprache und Deutsch als Fremdsprache*. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2012 [in German].
10. Witwicka-Iwanowska M. Artikelgebrauch im Deutschen: Eine Analyse aus der Perspektive des Polnischen. Tübingen : Narr Francke, 2012 [in German].